

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

ЛАЗАРЄВ АНДРІЙ ПАВЛОВИЧ

УДК 343.131 (477)

МЕХАНІЗМ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Слінько Дмитро Сергійович,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Юхно Олександр Олександрович,
Харківський національний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства;

кандидат юридичних наук, доцент
Філін Дмитро Віталійович,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності.

Захист відбудеться «19» грудня 2018 року о «10.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.30 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 431.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розіслано «17» листопада 2018 року.

В.о. ученого секретаря

спеціалізованої вченої ради

Ю.П. Янович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток українського суспільства та держави проходить складний період. Сьогодні держава приймає закони, які мають зміст істинно революційних перетворень у всіх сферах соціального, економічного, технічного прогресу. Реформування державної влади, органів кримінальної юстиції, системи судоустрою, їх механізмів проводиться таким чином, що прийняті нормативні акти мають бути націлені на новий теоретичний та практичний підхід під час забезпечення прав та свобод людини і громадянина у кримінальному провадженні. Сфера дії кримінального процесуального законодавства побудована таким чином, що публічні та приватні інтереси людини забезпечені гарантіями його учасників, але у випадку проведення процесуальних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій вони обмежуються примусовими заходами, що пов'язані із втручанням у особисте життя, приватне спілкування, застосуванням процесуального примусу та запобіжних заходів щодо підозрюваного з метою встановлення обставин кримінального правопорушення, притягнення до кримінальної відповідальності, ухвалення та проголошення вироку.

Інститут слідчих (розшукових) дій включає до себе комплекс процесуальних положень норми якого регулюють процесуальну діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді на стадії досудового провадження. Він визначає загальні положення механізму проведення слідчих (розшукових) дій на підставі яких встановлюються обставини кримінального правопорушення, процесуально закріплюються докази, забезпечуються права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження.

Держава розробила стратегію протидії кримінальним правопорушенням. Основна мета полягає у належній правовій процедурі та забезпеченні законного, швидкого, неупередженого досудового розслідування і судового розгляду, визначення вини підозрюваного (обвинуваченого), ухвалення, проголошення вироку, який повинен відповідати мірі кримінальної відповідальності. Розкрити кримінальне правопорушення, встановити докази винуватості та/або невинуватості підозрюваного можна лише на підставі проведення слідчих (розшукових) дій. Однак, в окремих випадках, процесуальні можливості слідчого, прокурора під час встановлення фактів обставин кримінального правопорушення недостатньо.

Імплементация міжнародних норм у законодавство України призвела до використання елементів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні. Новелою чинного законодавства є застосування негласних слідчих (розшукових) дій під час встановлення обставин, що підлягають доказуванню. Законом регламентовано, що слідчий, прокурор уповноважені звертатися з клопотанням до слідчого судді про проведення окремої категорії слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують права та свободи учасників кримінального провадження. Слідчий суддя повинен проконтролювати правові підстави для проведення цих дій та скласти,

проголосити ухвалу на підстав якої надається дозвіл на їх проведення. Виконання та проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій слідчий доручає оперативним підрозділам.

Механізм проведення слідчих (розшукових) дій встановлений на підставі процесуальних гарантій, які мають виконувати всі учасники процесу. Законом встановлено, що однією з гарантій є процесуальне фіксування проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою протоколу, носії інформації на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії. Другий концептуальний підхід проведення слідчих (розшукових) дій передбачає забезпечення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва, а також процесуального контролю слідчого судді у разі надання ухвали про проведення слідчих (розшукових) дій, які тимчасового обмеження прав та свобод учасників процесу.

Загальнотеоретичні та практичні аспекти проведення слідчих (розшукових) дій, процесуальної фіксації доказів протягом тривалого часу розробляли українські та зарубіжні вчені в галузі кримінального процесу, криміналістики, а саме Ю.П. Аленін, О.В. Баулін, В.Д. Берназ, А.Ф. Волобуєв, Н.В. Глинська, В.П. Гмирко, Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, Г.К. Кожевніков, В.О. Коновалова, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, Е.Д. Лук'янчиков, В.Т. Малярєнко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, О.В. Одерій, М.А. Погорецький, М.В. Руденко, С.В. Слінько, С.М. Стахівський, В.М. Стратонов, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, С.С. Чернявський, Д.В. Філін, В.Ю. Шепітько, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, М.Г. Щербаковський, О.О. Юхно, О.Г. Яновська, Ю.П. Янович та ін.

Однак теоретико-правові положення інституту слідчих (розшукових) дій, механізм їх проведення, участь сторони обвинувачення та захисту, учасників процесу на стадії досудового розслідування до кінця не визначено, низка питань залишилася поза межами наукових досліджень, що потребує наукового обґрунтування і адаптації до сучасних вимог чинного законодавства. Зазначені обставини зумовили актуальність вибору теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації визначено відповідно до комплексної наукової програми «Основні напрямки реформування законодавства України у контексті Європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0104U004048), Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, наказу МВС України від 16 березня 2015 р. № 275 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років». Дисертаційну роботу виконано у межах науково-дослідної теми кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Комплексні дослідження проблем злочинності та окремих видів злочинів на основі верховенства права» (номер державної реєстрації 0116U000916). Тему дисертації «Механізм проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному

провадженні» затверджено вченою радою юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 15 грудня 2015 року (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вирішення наукового завдання та обґрунтування теоретико-правових положень інституту слідчих (розшукових) дій, повноважень сторони обвинувачення під час застосування механізму їх проведення, забезпечення гарантій процесуального фіксування проведення слідчих (розшукових) дій на підставі належної правової процедури за допомогою протоколу, технічних засобів, прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва, а також процесуального контролю слідчого судді у випадку тимчасового обмеження прав та свобод учасників процесу, а також фіксації слідчих (розшукових) дій за допомогою протоколу, застосування технічних засобів.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких *завдань*:

- визначити та запропонувати диференційований підхід загальних положень підслідності кримінального провадження, процедури початку досудового розслідування, змісту розумних строків кримінального процесу;
- довести та охарактеризувати процесуальні вимоги механізму проведення слідчих (розшукових) дій під час встановлення обставин кримінального правопорушення та винуватості особи, відносно якої здійснюється кримінальне обвинувачення;
- розкрити процесуальні повноваження сторони обвинувачення та підстави, мету проведення слідчих (розшукових) дій, запропонувати механізм процесуального збирання, фіксації, оцінки доказів, які отримані під час їх проведення, або підлягають ретельній перевірці на стадії досудового розслідування;
- надати положення процесуальної форми фіксування кримінального провадження проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою протоколу, на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовано результати процесуальних, слідчих (розшукових) дій та запропонувати нові методи механізму фіксації кримінального правопорушення, результатів проведення слідчих (розшукових) дій;
- на підставі ретроспективного аналізу встановити теоретико-методологічні підходи визначення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та запропонувати методику механізму проведення окремих слідчих (розшукових) дій;
- розкрити та сформулювати загальні положення процесуального порядку, механізму та контролю прокурора за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- обґрунтувати та запропонувати нові елементи механізму процесуальних повноважень слідчого судді, забезпечення процесуального контролю після надання ухвали про проведення слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують процесуальні права та обов'язки учасників кримінального провадження;

– розкрити процесуальні права, обов'язки учасників кримінального провадження та визначити аспекти їх порушення та запропонувати теоретичну модель прокурорського нагляду та його форму процесуального керівництва під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що виникають між учасниками кримінального процесу на стадії досудового розслідування під час проведення слідчих (розшукових) дій, встановлення обставин кримінального правопорушення, винуватості підозрюваного.

Предметом дослідження є механізм проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети та визначених завдань. Обґрунтованість і достовірність одержаних наукових результатів базується на використанні системи загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних наукових методів пізнання. Провідним методом дослідження є *діалектичний*. За допомогою законів та категорій діалектики визначено зміст та структуру предмета та межі проведення слідчих (розшукових) дій на стадії досудового розслідування (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.4). Використання законів формальної логіки та таких її методів як *індукція* і *дедукція*, *аналіз* і *синтез*, дало змогу визначити шлях дослідження від загального до особливого і, відповідно, структурно-логічну схему дисертаційної роботи, виявити властивості та ознаки досліджуваного правового явища (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2). Із загальнонаукових методів використано *системний*, який дав змогу виявити вплив інституту проведення слідчих (розшукових) дій на систему кримінальних процесуальних правових відносин, а також з'ясувати процесуальний порядок визначення предмета та меж доказування (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). За допомогою *структурного* та *функціонального* методів виявлено й досліджено основні закономірності засади змагальності й збалансування процесуального статусу сторін (підрозділи 1.3, 2.2). Зі спеціально-наукових методів використано формально-юридичний, який дав змогу визначити й з'ясувати нормативно-правовий зміст процесуальних повноважень слідчого судді (підрозділ 2.3). За допомогою *історично-порівняльного (генетичного)* методу проведено ретроспективний аналіз та з'ясовано сучасний стан наукової розробки інституту слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). *Статистичний* та *соціологічний* методи використано для узагальнення слідчої й судової практики застосування КПК України, проведення опитування та анкетування, обробки отриманих даних, аналізу іншої емпіричної інформації (розділи 1, 2).

Усі методи дослідження використовувались у взаємозв'язку, що забезпечило переконливість і достовірність одержаних наукових результатів.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові положення, що містяться у працях українських та іноземних учених у галузі теорії права, кримінального права, кримінального процесу та криміналістики.

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, нормативно-правові акти України та законодавство зарубіжних країн (Великої Британії, Німеччини, США, Російської Федерації, Франції).

Емпіричну базу дослідження становлять дані, отримані під час аналізу й узагальнення матеріалів 2300 кримінальних проваджень, розглянутих судами України; опублікованої судової практики, судової статистики та інформації Генеральної прокуратури України, МВС України; результатів анкетування 40 слідчих органів прокуратури міст Харкова, Києва, Дніпра, Полтави, 150 слідчих слідчого управління ГУНП України м. Харкова, Києва, Дніпра, Полтави, 45 суддів місцевих судів м. Харкова, Києва, Дніпра, Полтави, 25 суддів Апеляційного суду Харківської області, Києва, Дніпра, Полтави. Під час роботи над дисертацією автором використано власний практичний досвід роботи у прокуратурі Харківської області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним науковим дослідженням теоретичних положень інституту слідчих (розшукових) дій, окремих теоретико-правових положень механізму їх проведення, визначення статусу учасників кримінального провадження, встановлення належної процедури та процесуальних елементів, які пов'язані з прийняттям рішення про проведення слідчих (розшукових) дій, забезпечення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва та процесуального контролю слідчим суддею у випадку надання ухвали про тимчасове обмеження прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження, а також фіксації слідчих (розшукових) дій за допомогою протоколу, застосування технічних засобів.

У дослідженні сформульовано та обґрунтовано низку висновків і рекомендацій, до найбільш суттєвих можна віднести такі:

уперше:

- запропоновано конструкцію теоретичних та практичних положень інституту проведення окремих слідчих (розшукових) дій та механізму їх проведення на стадії досудового провадження слідчим, прокурором у випадку тимчасового обмеження процесуальних прав та свобод учасників процесу, які проводяться на підставі ухвали слідчого судді;

- визначено окремі теоретичні та практичні положення проведення негласних слідчих (розшукових) дій, запропоновано механізм їх проведення під час збирання, дослідження та оцінки фактів, фактичних даних, відомостей про факти, які процесуально закріплюються за допомогою процесуальної форми у протоколі як докази слідчим, прокурором, надані практичні рекомендації щодо знищення матеріалів за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які не знайшли свого підтвердження стосовно підозрюваного;

- встановлено та надано теоретичне обґрунтування процесуальних повноважень сторони обвинувачення та слідчого судді у випадку отримання ухвали на проведення слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують процесуальні права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження, запропоновано види судового контролю за виконанням ухвали;

удосконалено:

- загальні положення початку досудового провадження у випадку отримання заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, під час проведення слідчих (розшукових) дій, надані практичні рекомендації щодо процедури досудового розслідування кримінальних правопорушень та/або кримінальних проступків, визначення строків розслідування, недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування;

- правове забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження засобами прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва під час оголошення повідомлення про підозру, скасування не обґрунтованих процесуальних рішень слідчого, надання доручень про проведення слідчих (розшукових) дій;

- процесуальні аспекти процесуальної самостійності слідчого для встановлення обставин кримінального правопорушення, прийняття рішення про закриття кримінального провадження та/або направлення матеріалів кримінального провадження до суду, а також забезпечення судового захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина у випадку оскарження процесуальних дій (бездіяльності) або рішень у сфері кримінальних процесуальних відносин;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні положення методологічного забезпечення кримінального процесу, який повинен розглядатися як послідовна зміна правових положень у випадку проведення процесуальних, слідчих (розшукових) та судових дій, що спрямовані на отримання (збирання) доказів та/або перевірки вже отриманих у кримінальному провадженні;

- зміст процесуальних положень процесуальної форми фіксування кримінального провадження у разі проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою протоколу, технічних засобів та/або носії інформації, на якому зафіксовано процесуальні дії.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й викладені в роботі висновки та пропозиції є додатковим внеском у розвиток кримінальної процесуальної теорії та можуть бути використані в різних галузях правової та правотворчої діяльності, а саме у:

- законотворчій діяльності – під час підготовки проектів, змін і доповнень до чинного КПК України щодо вдосконалення механізму проведення слідчих (розшукових) дій у випадку доказування обставин кримінального правопорушення, визначення винності підозрюваного у кримінальному провадженні;

- науково-дослідній сфері – під час здійснення подальшої наукової розробки питань щодо механізму проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні (акт впровадження Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна від 25 травня 2018 р.)

- правозастосовній діяльності – у випадку проведення процесуальних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій на стадіях

кримінального провадження (акт впровадження прокуратури Харківської області від 29 травня 2018 р.);

- навчальному процесі – для підготовки навчальних посібників, методичних розробок та безпосередньо в навчальному процесі при вивченні кримінального процесуального законодавства (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 18 травня 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані положення та висновки обґрунтовано на підставі власних досліджень. Для одержання наукових результатів автор проаналізував і критично осмислив низку нормативних джерел, наукових досліджень, слідчу практику, обґрунтував теоретичні положення і запропонував практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення механізму проведення слідчих (розшукових) дій у випадку доказування обставин кримінального правопорушення та визначення винності підозрюваного у кримінальному провадженні. Власні теоретичні розробки здобувача у наукових працях, опублікованих у співавторстві, становлять не менше 50 %. Дисертація є самостійним науковим дослідженням автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, а також на наукових та науково-практичних конференціях: XII Міжнародна конференція молодих учених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 22 квітня 2016 р.); XIII Міжнародна конференція молодих учених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 27 квітня 2017 р.); XIV Міжнародна науково-практична конференція «Від громадянського суспільства – до правової держави: «Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри» (м. Харків, 20 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні теоретичні висновки і практичні рекомендації, що містяться у дисертації, відображено у 10 наукових публікаціях за темою дослідження: 7 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях (у тому числі одна в іноземному науковому виданні), а також 3 тезах доповідей і наукових повідомлень на наукових конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою, завданнями, предметом та логікою дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, вісім підрозділів, висновків (до кожного розділу), загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 231 сторінка, із них основного тексту – 184 сторінок, список використаних джерел складається з 231 найменувань на 24 сторінках, додатки розміщено на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; вказано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

Розділ 1. «Інститут слідчих розшукових дій» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Загальні положення досудового розслідування»* розглядаються структурні елементи побудови стадій кримінального провадження. На підставі чинного законодавства початок кримінального провадження розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Надані загальні положення початку досудового провадження у випадку отримання заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, практичні рекомендації щодо процедури досудового розслідування кримінальних правопорушень та/або кримінальних проступків, визначення строків розслідування, підслідності, недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування.

Запропоновано розподіл стадій кримінального провадження на окремі процесуальні етапи, де кожен етап досудового розслідування повинен відповідати таким вимогам: представляти самостійний інститут, урегульований нормами кримінального процесу, які повинні вирішувати завдання кримінального провадження на підставі належної правової процедури. Надано аргументацію та проаналізовано чинне кримінальне процесуальне законодавство, яке визначає такі елементи стадії досудового розслідування, зокрема: оголошення повідомлення про підозру; пред'явлення стороні захисту та учасникам кримінального провадження матеріалів для ознайомлення; складання слідчим обвинувального акту; направлення матеріалів кримінального провадження з обвинувальним актом до прокурора для затвердження та направлення до суду.

Підрозділ 1.2 «Процесуальні вимоги до механізму проведення слідчих розшукових дій» визначає концептуальні положення, на підставі яких слідчий, прокурор повинні застосувати правові норми, що регулюють процедуру та процесуальні елементи встановлення обставин кримінального правопорушення за допомогою проведення слідчих (розшукових) дій.

Доведено, що основні аспекти вимог механізму проведення слідчих (розшукових) дій включають в себе: встановлення фактичних обставин вчинення кримінального правопорушення під час збирання, перевірки, оцінки фактів, фактичних даних, відомостей про факти та докази.

Запропоновані види вимог проведення слідчих (розшукових) дій. Перший вид – процедурний, який можна визначити на підставі належного учасника кримінального процесу, а саме слідчий, прокурор, які мають право проводити слідчі (розшукові) дії та співробітники оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого, прокурора. Другий вид – процесуальний, що передбачає виконання процесуальних гарантій, забезпечення прав,

обов'язків та інтересів учасників процесу та фіксацію процесуальних дій за допомогою складання протоколу або застосування технічних засобів. Третій вид – організаційний, а саме на підставі вимог проведення слідчих (розшукових) дій слідчий формулює напрямок досудового розслідування щодо встановлення вини підозрюваного на підставі норм матеріального права.

Підрозділ 1.3 «Повноваження сторони обвинувачення під час проведення слідчих (розшукових) дій» розкриває процесуальний зміст повноважень сторони обвинувачення.

Доведено, що сторона обвинувачення включає в себе прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого, оперативні підрозділи (ст. 3 КПК України). Надана аргументація процесуальних повноважень сторони обвинувачення вказує, що проведення слідчих (розшукових) дій необхідно визначати на підставі процесуальних функцій, або напрямків процесуальної діяльності. Процесуальні повноваження слідчого включають в себе: проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; надання доручень оперативним підрозділам; повідомлення, за погодженням із прокурором, про підозру; звертання, за погодженням із прокурором, до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Процесуальні повноваження прокурора визначено як прокурорський нагляд у формі процесуального керівництва за проведенням процесуальних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій. Процесуальні повноваження співробітників оперативного підрозділу під час виконання доручень слідчого, прокурора встановлені як повноваження слідчого.

Наведено теоретико-методологічні положення функції обвинувачення, яка припиняє своє існування у разі закриття кримінального провадження на підставі відсутності події або складу кримінального правопорушення.

Підрозділ 1.4 «Процесуальна форма фіксування кримінального провадження у випадку проведення слідчих розшукових дій» розкриває форми фіксування кримінального провадження, а саме у протоколі; на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії; у журналі судового засідання (ст. 103 КПК України).

Доведено, що першою формою фіксування кримінального провадження на стадії досудового розслідування є протокол, який складається під час проведення слідчих (розшукових) дій. Друга форма на цій стадії встановлена на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні, слідчі (розшукові) дії.

Визначено, що фіксація за результатами проведення слідчих (розшукових) дій, за допомогою технічних засобів може проводитися в режимі відеоконференції, у випадку необхідності забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; оперативності досудового розслідування.

На підставі аналізу практики використання технічних засобів, проведеного анкетування було встановлено негативне ставлення слідчого до застосування технічних засобів, що включає в себе: технічний запис, що має багато інформації, яка не може бути повністю зафіксована у протоколі проведення слідчої (розшукової) дії; під час відеозапису слідчого експерименту слідчий повинен суворо дотримуватися діалогу між учасниками процесу, а технічне фіксування не надає такої можливості в окремих випадках, повно, неупереджено використовувати тактику допиту підозрюваного; слідчий не має технічних умов зберігання фоноскопичних та відеоматеріалів, які можуть бути пошкоджені; для застосування технічного запису слідчий повинен витрачає більш часу, ніж для складання протоколу. Запропоновано теоретичні та практичні елементи удосконалення застосування технічних засобів у кримінальному провадженні.

Розділ 2. «Правове регулювання проведення слідчих (розшукових) дій» складається з чотирьох підрозділів.

Підрозділ 2.1 «Слідчі (розшукові) дії під час встановлення обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» розкриває зміст процесуального механізму їх проведення.

Доведено, що слідчий під час встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, повинен визначити межі предмета доказування на підставі норм матеріального права, що вказують на винуватість підозрюваного. На підставі проведення слідчих (розшукових) дій, слідчий повинен встановити факт кримінального правопорушення, фактичні дані, відомості про факти та процесуально закріплені докази, що вказують на вину підозрюваного. Він повинен встановити обставини кримінального правопорушення, ступінь тяжкості його вчинення та/або підстави для звільнення від кримінальної відповідальності.

Механізм проведення слідчих (розшукових) дій визначено чинним кримінальним процесуальним законодавством. Основні положення можна розкрити, як: слідчий не повинен бути упередженим щодо вини підозрюваного, поки не будуть встановлені факти та докази, які свідчать про вчинення кримінального правопорушення; він повинен розподілити обставини кримінального правопорушення на частини, елементи та встановити кожен деталь, яка має значення для встановлення вини підозрюваного; необхідно починати досудове розслідування з окремих обставин кримінального правопорушення, поступово доходити до складних фактів, визначити кваліфікацію кримінального правопорушення, після чого на підставі кримінального та процесуального законодавства проводити слідчі (розшукові) дії; слідчий повинен керуватися криміналістичними методами, рекомендаціями щодо проведення розслідування; забороняється застосовувати заходи насильства, обману, тиску на підозрюваного (обвинуваченого) під час проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій; слідчий має право та в окремих випадках повинен залучати спеціаліста, перекладача, експерта, законного представника для участі у проведенні слідчих (розшукових) дій.

У підрозділі 2.2 «Загальні положення та механізм проведення негласних слідчих (розшукових) дій» надано концепцію використання ОРД у кримінальному процесі.

Доведено, що розвиток оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні було визначено так: відокремлення ОРД від кримінального процесу, отримання оперативної інформації та використання її у якості фактів для доказування вини підозрюваного. Новелою чинного КПК України є проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні слідчим, який має право залучити оперативні підрозділи до їх проведення, або у випадку включення оперативних співробітників до складу слідчо-оперативної групи.

Запропоновано механізм дії процесуальних повноважень слідчого під час надання вказівок, доручень оперативним підрозділам у випадку проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Процедура надання доручень має дві форми. Перша процесуальна форма виходить із закону і встановлює підстави його надання у випадку встановлення обставин кримінального правопорушення. Друга є процедурною стороною надання доручення, яка визначає його процесуальну форму.

У підрозділі 2.3 «Процесуальні повноваження слідчого судді, надання ухвали на проведення слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують конституційні права та свободи» розкривається статус слідчого судді на стадії досудового провадження.

Доведено, що основні напрямки правового регулювання процесуальної діяльності слідчого судді на стадії досудового розслідування. Аргументовано, що слідчий суддя під час отримання матеріалів кримінального провадження від слідчого, прокурора обмежений фактичними даними, які вказують на вину підозрюваного, а в окремих випадках вони не мають достатніх підстав для проведення слідчих (розшукових) дій. Доведено, що слідчий суддя не повинен змішувати функцію правосуддя та обвинувачення на стадії досудового провадження.

Аналіз практики свідчить, що 65 % доказів, що встановлені на стадії досудового розслідування після проведення слідчих (розшукових) дій, направлення до суду обвинувального акту та реєстру до нього, під час судового розгляду та встановлення винуватості обвинуваченого не підтверджуються окремими учасниками кримінального провадження у випадку тривалості строку досудового розслідування; тиску на них; моральної сторони та ін.

Розкрито процесуальні повноваження слідчого судді під час судового розгляду клопотання слідчого, прокурора про проведення слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують процесуальні права, свободи та інтереси підозрюваного. Наведено, що слідчий суддя у випадку проведення судового розгляду повинен вирішити не лише процесуальні, але й матеріальні питання, які він зазначає в ухвалі. Запропоновано елементи оперативності судового провадження та забезпечення судового контролю за виконанням ухвали.

Обґрунтовано, що процесуальна діяльність слідчого судді на стадії досудового провадження має такі форми. Перша – передбачає судовий розгляд клопотання слідчого, прокурора для проведення слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують процесуальні права та свободи підозрюваного. Друга – прийняття процесуального рішення у випадку обрання запобіжного заходу тримання під вартою, проведення обшуку, призначення експертизи.

Підрозділ 2.4 «Правове забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження прокурорським наглядом у формі процесуального керівництва» розкриває аспекти функціональної діяльності прокурора.

Визначено, що прокурорський нагляд у формі процесуального керівництва під час проведення слідчих (розшукових) дій встановлює елементи керівництва у випадку оголошення підозрюваному повідомлення про підозру; під час погодження клопотання слідчого до слідчого судді у випадку тимчасового обмеження прав та свобод підозрюваного; погодження на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; затвердження обвинувального акту, або складання нового обвинувального акту; підтримання публічного обвинувачення від імені держави під час судового розгляду на стадії досудового провадження; погодження у випадку закінчення або закриття кримінального провадження. Друга форма прокурорського нагляду передбачає забезпечення гарантій прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження; процесуальні права та обов'язки прокурора під час контролю за виконанням процесуальних рішень слідчого; розгляд клопотань сторони захисту на дії або бездіяльність слідчого під час проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій. Третій аспект є підтримання публічного обвинувачення від імені держави під час судового розгляду.

ВИСНОВКИ

У дисертації на підставі проведеного наукового дослідження вирішені завдання щодо розкриття теоретичних положень інституту слідчих (розшукових) дій, механізму їх проведення, статусу учасників кримінального провадження, встановлення належної процедури та процесуальних елементів, які пов'язані з прийняттям рішення про проведення слідчих (розшукових) дій, забезпечення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва та процесуального контролю слідчим суддею у випадку надання ухвали про тимчасове обмеження прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження, а також фіксації слідчих (розшукових) дій за допомогою протоколу, застосування технічних засобів.

Основними науковими положеннями роботи є такі:

1. Запропоновано розподіл стадії кримінального провадження на окремі процесуальні етапи, де кожен етап досудового розслідування повинен відповідати таким вимогам: представляти самостійний інститут,

урегульований нормами кримінального процесу, що повинні вирішувати завдання кримінального провадження на підставі належної правової процедури та процесуального рішення слідчого, прокурора та/або ухвали слідчого судді, яка складається у випадку обмеження прав, свобод, інтересів людини та громадянина.

2. Запропоновано види вимог проведення слідчих (розшукових) дій. Перший вид – процедурний, який можна визначити на підставі належного учасника кримінального процесу, а саме слідчий, прокурор, які мають право проводити слідчі (розшукові) дії та співробітники оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого, прокурора. Другий вид – процесуальний, що передбачає виконання процесуальних гарантій, забезпечення прав, обов'язків та інтересів учасників процесу та фіксація процесуальних дій за допомогою складання протоколу або застосування технічних засобів. Третій вид – організаційний, а саме на підставі вимог проведення слідчих (розшукових) дій слідчий формулює напрямок досудового розслідування щодо встановлення вини підозрюваного на підставі норм матеріального права.

3. Процесуальні повноваження сторони обвинувачення під час проведення слідчих (розшукових) дій можна визначити на підставі процесуальних функцій, напрямків процесуальної діяльності у випадку встановлення обставин кримінального правопорушення. Процесуальні повноваження слідчого включають в себе проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; погодження з прокурором проведення окремих слідчих (розшукових) дій; звернення з клопотаннями до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Процесуальні повноваження прокурора визначено як прокурорський нагляд у формі процесуального керівництва за проведенням процесуальних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій. Процесуальні повноваження співробітників оперативного підрозділу під час виконання доручень слідчого, прокурора встановлено, як повноваження слідчого.

4. Доведено, що слідчі (розшукові) дії повинні бути зафіксовані за процесуальною формою, а саме у протоколі; на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії; у журналі судового засідання. Визначено, що фіксація за результатами проведення слідчих (розшукових) дій за допомогою технічних засобів може проводитися в режимі відеоконференції у випадку необхідності забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, оперативності досудового розслідування.

5. Доведено, що слідчий під час встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні повинен визначити межі предмета доказування, на підставі норм матеріального права. Слідчий повинен встановити факт кримінального правопорушення, фактичні дані, відомості про факти та процесуально закріплені докази, що вказують на вину підозрюваного. Він повинен встановити обставини кримінального

правопорушення, ступінь тяжкості його вчинення та/або підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Механізм проведення слідчих (розшукових) дій визначено чинним кримінальним процесуальним законодавством, але в окремих випадках він має суперечності між теорією та практикою застосування.

6. Запропоновано механізм дії процесуальних повноважень слідчого під час надання вказівок, доручень оперативним підрозділам у випадку проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Процедура надання доручень має дві форми. Перша є процесуальна форма, яка визначена на підставі закону у випадку встановлення обставин кримінального правопорушення. Друга є процедурною стороною надання доручення слідчим, прокурором керівнику оперативного підрозділу.

7. Розкрито процесуальні повноваження слідчого судді під час судового розгляду клопотання слідчого, прокурора про проведення слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують процесуальні права, свободи та інтереси підозрюваного. Наведено, що слідчий суддя у випадку проведення судового розгляду повинен вирішити не лише процесуальні але і матеріальні питання, які він указує ухвалою. Запропоновано елементи оперативності судового провадження та забезпечення судового контролю за виконанням ухвали.

8. Визначено, що перший елемент прокурорського нагляду встановлено у формі процесуального керівництва під час проведення слідчих (розшукових) дій. Друга форма прокурорського нагляду передбачає процесуальні права та обов'язки прокурора під час контролю за виконанням процесуальних рішень слідчого, розгляд клопотань сторони захисту на дії або бездіяльність слідчого під час проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій. Третій аспект є підтримання публічного обвинувачення від імені держави під час судового розгляду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лазарєв А.П. Розслідування дітовбивств: правові, процесуальні та організаційні проблеми. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*, ред. кол. М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. Харків: Право, 2009. Вип. 9. С. 151-155.

2. Лазарєв А.П. Спосіб як елемент криміналістичної характеристики дітовбивств. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*, ред. кол. М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. Харків: Право, 2013. Вип. 13. С. 130-136.

3. Лазарєв А.П. Доручення слідчого до оперативних підрозділів: теорія та практика. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія: «Право», 2017. № 24. С. 237-239.

4. Лазарєв А.П. Протиріччя кримінального провадження під час проведення слідчих розшукових дій. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 3-4 (61). С. 200-204.

5. Лазарєв А.П. Загальні положення проведення слідчих розшукових дій у кримінальному провадженні. *Науково-практичний журнал ПРАВО.UA*. 2018. № 1. С. 85-89.
6. Лазарєв А.П. Інститут слідчої розшукової дії: теорія та практика. *Науково-практичний журнал Європейські перспективи*. 2018. № 1. С. 113-117.
7. Лазарєв А.П. Interaction of the follower and operational subdivisions at the disclosure of criminal crimes. *Legea si Viata*. 2018. № 4/2 (316). С. 94-97.
8. Лазарєв А.П. Щодо взаємодії слідчого та оперативних підрозділів під час розкриття кримінального правопорушення. Від громадянського суспільства – до правової держави: XII міжнар. наук. конф. молод. вчен. та студ., 22 квіт. 2016 р.: Зб. тез доп. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 457-460.
9. Лазарєв А.П. Деякі розбіжності кримінального провадження під час проведення слідчих розшукових дій. Від громадянського суспільства – до правової держави: XIII міжнар. наук. конф. молод. вчен. та студ., 27 квіт. 2017 р.: Зб. тез доп. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 359-361.
10. Лазарєв А.П. Механізм проведення окремих слідчих розшукових дій у кримінальному провадженні. Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри: XIV Міжнар. наук.-практ. конф. «Від громадянського суспільства – до правової держави»: Зб. тез доп. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. С. 181-184.

АНОТАЦІЯ

Лазарєв А.П. Механізм проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. – *На правах рукопису*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2018.

Дисертаційне дослідження розкриває та надає теоретичне обґрунтування окремих правових положень процедури та механізму проведення слідчих (розшукових) дій. Теоретично обґрунтовується розподіл стадії кримінального провадження на окремі етапи. Запропоновано теоретичну модель правових відносин між учасниками кримінального провадження. Розкрито процесуальний статус учасників кримінального провадження, що беруть участь у їх проведенні. Вказано на теоретичні прогалини та практичні недоліки під час встановлення процесуальних та процедурних елементів, що пов'язані з прийняттям процесуального рішення проведення слідчих (розшукових) дій. Доводиться, що слідчі (розшукові) дії повинні бути зафіксовані за процесуальною формою, а саме у протоколі, на носії

інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії; у журналі судового засідання.

Розкрито вимоги проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі. Доводиться, що завдання проведення слідчих розшукових дій полягають у встановленні події кримінального правопорушення. Слідчий, прокурор повинні встановити склад кримінального злочину за чинним КК України та визначити форму вини, мотив, мету вчинення кримінального правопорушення. Надаються основні аспекти розвитку оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні. Визначено положення процесуальної діяльності слідчого судді на стадії досудового провадження у випадку розгляду клопотання слідчого, прокурора про проведення слідчих (розшукових) дій, які тимчасово обмежують процесуальні права та свободи учасників кримінального процесу.

Визначено, що перший елемент прокурорського нагляду передбачаються у формі процесуального керівництва під час проведення слідчих (розшукових) дій. Другий – процесуальні права та обов'язки прокурора – під час контролю за виконанням процесуальних рішень слідчого.

Ключові слова: слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, слідчий, прокурор, слідчий суддя, оперативні підрозділи, досудове провадження, механізм, процесуальне рішення, протокол, технічні засоби.

АННОТАЦІЯ

Лазарев А.П. Механизм проведения следственных (розыскных) действий в уголовном производстве. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2018.

Диссертационное исследование раскрывает и предоставляет теоретическое обоснование отдельных правовых положений процедуры и механизма проведения следственных (розыскных) действий. Теоретически обосновывается распределение стадии уголовного судопроизводства на отдельные этапы. Предлагается теоретическая модель правовых отношений между участниками уголовного производства. Раскрывается процессуальный статус участников уголовного производства, принимающих участие в их проведении. Указывается на теоретические пробелы и практические недостатки при установлении процессуальных и процедурных элементов, связанных с принятием процессуального решения о проведении следственных (розыскных) действий. Доказывается, что следственные (розыскные) действия должны быть зафиксировано по процессуальной форме, а именно в протоколе, на носителе информации, на котором с помощью технических средств зафиксированы процессуальные действия; в журнале судебного заседания.

Раскрываются требования проведения следственных (розыскных) действий в уголовном процессе. Доказывается, что задача проведения следственных розыскных действий заключается в установлении событий уголовного преступления. Следователь, прокурор должны установить состав уголовного преступления по действующему уголовному законодательству Украины и определить форму вины, мотив, цель совершения уголовного преступления. Определяются основные аспекты развития оперативно-розыскной деятельности в уголовном производстве. Обозначаются положения процессуальной деятельности следственного судьи на стадии досудебного производства в случае рассмотрения ходатайства следователя, прокурора о проведении следственных (розыскных) действий, которые временно ограничивают процессуальные права и свободы участников уголовного процесса.

Доказывается, что первый элемент прокурорского надзора предусматривает форму процессуального руководства при проведении следственных (розыскных) действий. Второй определяет процессуальные права и обязанности прокурора при контроле за выполнением процессуальных решений следователя.

Ключевые слова: следственные (розыскные) действия, негласные следственные (розыскные) действия, следователь, прокурор, следственный судья, оперативные подразделения, досудебное производство, механизм, процессуальное решение, протокол, технические средства.

SUMMARY

Lazarev A.P. The mechanism of the investigative (detective) actions in criminal proceedings. – *Manuscript*.

Dissertation for the degree of Candidate of Science in Law. Speciality 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination, operatively-search activity. – Kharkov National University named after V.N. Karazin, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The dissertation research is reveals and provides theoretical substantiation of certain legal provisions of the procedure and mechanism for conducting investigative (detective) actions. Has been done the distribution of the stage of criminal proceedings into separate stages is theoretically grounded. A theoretical model of legal relations between participants in criminal proceedings is proposed. Has been discloses the procedural status of participants in criminal proceedings who participate in their conduct. It is points to theoretical gaps and practical shortcomings in establishing the procedural and procedural elements associated with the adoption of a procedural decision on the conduct of investigative (detective) actions. It is proved that the investigators (detective) actions should be recorded with the procedural form, namely in the protocol, on the information carrier on which the procedural actions were fixed with the help of technical means; in the journal of the court hearing.

Has been discloses the requirements of investigative (detective) actions in the criminal process. It is proved that the task of conducting investigative (detective) actions lies in the established events of a criminal offense. The investigator, the prosecutor must establish the structure of a criminal offense under the current Criminal Code of Ukraine and determine the form of guilt, the motive, the purpose of committing a criminal offense. The main aspect of the development of operational-search activities in criminal proceedings has been given. The provisions of the procedural activities of the investigating judge at the stage of pre-trial proceedings are determined in the event of the consideration of the petition of the investigator and the prosecutor to conduct investigative (detective) actions that temporarily restrict procedural rights and freedoms of participants in criminal proceedings.

It has been determined that the first element of the prosecutor's supervision is envisaged in the form of procedural guidance during the conduct of investigative (detective) actions. The second is the procedural rights and duties of the prosecutor in monitoring the implementation of the procedural decisions of the investigator.

Key words: investigators (detective) actions, secret investigative (detective) actions, investigator, prosecutor, investigator judge, operational units, pretrial proceedings, mechanism, procedural decision, protocol, technical means.

Відповідальний за випуск канд. юрид. наук Шайгуро О.П.

Підписано до друку 16.11.2018. Формат 60х90/16.

Папір офсетний. Видруковано на ризографі.

Умов. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № _____

Друкарня